

George G. Potra

Nicolae Titulescu

Pro-memoria privind Pactul de asistență mutuală româno-sovietic
(Montreux, 29 octombrie 1935)

„Acei ce nutresc asemenea idei joacă la loterie soarta țării“*

Evoluțiile politice pe plan european, noile tendințe care se manifestau la nivelul relațiilor dintre Marile Puteri, exigențele edificării unui sistem de securitate colectivă, persistența unor pericole tot mai preocupante la granițele țării, l-au făcut pe Nicolae Titulescu, ministrul Afacerilor Străine, ca exponent al cercurilor guvernante românești, să-și concentreze atenția cu prioritate, dincolo de orice rațiuni ideologice, asupra problemei normalizării raporturilor cu Uniunea Sovietică.

Luarea în considerare a factorului sovietic i-a fost impusă de mai multe elemente:

– Ponderea geografică, demografică, economică și militară a Uniunii Sovietice, care făcea din ea, încă din anii '30, un factor de putere;

– Uniunea Sovietică era o țară limitrofă României, față de care exprima pretenții teritoriale;

– După instaurarea regimului hitlerist în 1933, Uniunea Sovietică părea că abandonează spiritul de la Rapallo (cooperarea sovieto-germană) și că se îndreaptă spre o colaborare cu statele interesate în menținerea *statu-quo*-ului teritorial;

– Nerealizarea unei apropieri franco-sovietice ar fi dus în mod automat la o apropiere germano-sovietică.

Lui Nicolae Titulescu, titularul de la Palatul Sturdza, îi erau foarte clare efectele negative ale menținerii unei situații anormale în raporturile bilaterale româno-sovietice, ale lăsării Uniunii Sovietice în afara eforturilor de edificare a unui sistem de securitate colectivă.

Asemenea convingeri l-au făcut în 1929 să accepte punerea în aplicare anticipată, prin Protocolul de la Moscova, a Pactului Briand-Kellogg; ca în 1932 să reia negocierile cu URSS privind încheierea unui Pact de neagresiune; ca la 3–5 iulie 1933 să semneze la Londra Convențiile pentru definirea agresiunii; ca la 9 iunie 1934, prin schimb de scrisori cu M.M. Litvinov, comisarul sovietic pentru Afacerile Externe, să procedeze la

* Articol publicat în „Adevărul literar și artistic“, an XI, nr. 605, 19 februarie 2002, pp. 8–9; în Adrian Năstase, George G. Potra, *Titulescu – Ziditor de mari idealuri*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2007, pp. 117–127.

reluarea relațiilor diplomatice româno-sovietice; ca la 18 septembrie 1934 să semneze, alături de reprezentanții a numeroase state, invitația adresată URSS de a intra în Societatea Națiunilor ș.a.

Toate aceste acte politice majore – al căror efect avea să se identifice imediat, atât pe plan european, cât și pe planul relațiilor bilaterale româno-sovietice – în care Nicolae Titulescu a fost implicat sau la care a fost asociat într-un fel sau altul au avut aprobarea expresă a cercurilor guvernante românești și a Regelui Carol al II-lea.

Pe scena politică europeană, în primăvara anului 1935 intervin acte care vor impune României luarea în considerare a noi pași pe linia relațiilor cu Uniunea Sovietică.

La 2 mai 1935 se semnează la Paris Tratatul de asistență mutuală franco-sovietic, iar la 16 mai 1935 se semnează la Praga Tratatul de asistență mutuală cehoslovaco-sovietic.

Nimănui nu-i va trece prin cap să-i califice, nici atunci, nici ulterior, pe Pierre Laval și pe Edvard Beneš, drept „comuniști“.

În acest context, România își pune problema consolidării securității europene și a situației sale pe plan internațional printr-un act similar celui întreprins de cei mai fideli aliați ai săi.

La 12 iulie 1935, Carol al II-lea și Cabinetul Gheorghe Tătărescu îl autorizează pe Nicolae Titulescu să negocieze și să semneze un Pact de asistență mutuală cu URSS.

Indiscrețiile făcute de guvernanții români în legătură cu decizia din 12 iulie 1935, prin care șefului diplomației românești i se acordau depline puteri pentru negocierea și încheierea unui Pact de asistență mutuală cu URSS (la 14 iulie 1935 guvernul Tătărescu îi confirmă în scris aceste depline puteri), au generat, în ciuda precizărilor și dezmințirilor lui Nicolae Titulescu, o furibundă campanie de presă și o amplă acțiune subterană – inclusiv pe lângă Rege și primul-ministru, ca să nu mai vorbim de alți membri ai guvernului, deputați și senatori, directori de opinie publică – din partea unor partide și personalități politice care se situau pe o poziție potrivnică unui asemenea pact.

Opțiunea lui Nicolae Titulescu nu era un impuls conjunctural sau un act de mimetism politic, ci convingerea însăși că semnarea unui asemenea pact era o necesitate politică, pe care țara nu o putea ignora.

Deși se afla în străinătate majoritatea timpului, pentru întrevederi, consultări, negocieri, pe varii probleme, în diverse capitale, în organizații și la conferințe internaționale, Nicolae Titulescu avea suficiente informații privind conjurația de la București, realizând că lupta avea să se câștige sau

să se piardă pe frontul intern, în care dușmănia adversarilor se întâlnea cu slăbiciunea și cameleonismul guvernanților.

Aflat la Montreux, Nicolae Titulescu definitivează, la 29 octombrie 1935 – căci, desigur, ne aflăm în fața unei gândiri îndelungi și profunde – un *aide-mémoire*, care sintetiza fondul de idei, argumente și contraargumente necesar susținerii în fața propriilor guvernanți – în circumstanțele unor crescute incertitudini, dar și a opoziției, a cărei ostilitate devenea mai articulată, mai coerentă și mai virulentă –, a opțiunii pentru semnarea Pactului de asistență mutuală cu URSS.

Acest document – aflat în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe – vede azi pentru prima oară lumina tiparului, publicarea făcându-se după toate regulile de editare științifică, corecțiile fiind exclusiv de ordin ortografic.

Punctul de vedere formulat de Nicolae Titulescu în acest document de referință nu este întru nimic surprinzător, integrându-se perfect în gândirea marelui nostru conațional privind securitatea europeană, politica alianțelor și relațiile de bună vecinătate.

Focalizând asupra Pactului de asistență mutuală cu URSS, acest *aide-mémoire* – a cărui publicare completează cunoașterea istoricilor diplomației românești privind un moment cheie – se relevă ca una dintre cele mai strălucite creații românești de gândire politică externă, în care se regăsesc juristul și diplomatul de geniu, analiza și demonstrația impunând forța și rigoarea argumentelor de drept irefutabile.

Acest document – asupra căruia nu considerăm necesar să detaliem, el vorbind de la sine prin substanța și arhitectura fără reproș a analizei și demonstrației – întărește convingerea că omul politic și diplomatul român a făcut o politică a realităților, că Nicolae Titulescu a făcut tot posibilul, ca patriot român, pentru definirea, promovarea, susținerea și apărarea intereselor românești, cărora le-a fost slujitor până la trecerea în eternitate, cu șase decenii în urmă, luându-și locul în Panteonul național.

Montreux, 29 octombrie 1935

Alianța României cu URSS se impune ca o necesitate politică, de la care țara nu se poate depărta fără a sacrifica interesele ei vitale.

Ea este unicul remediu eficace – chiar dacă eficacitatea n-ar fi totală, chiar dacă ea ar implica inconveniente din multe puncte de privire – contra așa-zisului pericol rus. Dacă ar avea un pic de simț politic, acei care agită spectrul pericolului rus ar trebui să fie primii a realiza că pentru a-l conjura, disproporția de forțe nu impune lupta, ci asociația.

Alianța cu Rusia reprezintă însă ceva și mai important. Ea alcătuiește prima etapă pe drumul care duce la acoperirea Europei Centrale și Sud-Estice printr-o rețea de acorduri regionale, care, dacă nu pot împiedica războiul, pot totuși face ca teatrul lui de operație să nu fie în chip necesar România. E vorba aci de cel mai precumpănit interes al vieții noastre de stat. Pe urma unui război dus pe pământul țării, România nu poate ieși decât: *sau împărțită*, dacă a făcut o greșală de politică externă, adică dacă s-a alipit grupului de puteri care, la sfârșitul războiului, va ieși înfrânt; *sau mutilată*, dacă n-a făcut o greșală de politică externă, dar, dacă, dat fiind slăbiciunea organizării actuale a apărării naționale, ea s-ar bizui pe forțele aliaților ei ca să reintre în hotarele de azi. Greu de presupus ca, într-o asemenea ipoteză, Marile Puteri, de concursul cărora depinde reînființarea României, să nu profite de situație, pentru a impune corectările de graniță, cu care pentru ele se confundă revizuirea art.19 din Pact.

A evita războiul pe pământul românesc e deci un *dictat* al instinctului național, care se impune tuturor românilor, fără deosebire de partid sau de opiniune.

Atâta numai că unii văd în *ne-alianța* cu URSS condiția împlinirii acestui imperativ categoric național; pe când eu văd tocmai în alianța cu URSS fie condiția împlinirii lui, fie reducerea la minimum a relelor ce se pot ivi pentru noi dintr-un război dus pe pământul României.

O analiză de aproape a situațiunilor cărora am fi chemați să facem față o va învedera cu prisos.

I

Ipoteza pe care o are în minte orișicine când vorbește de pericolul unei alianțe cu URSS e aceea a unui atac al Germaniei împotriva Cehoslovaciei. Prin trecerea trupelor rusești pe pământul României spre a veni în ajutorul Cehoslovaciei se creează un act ostil împotriva Germaniei, care va ataca România, cu toate consecințele războiului pe teritoriul nostru.

Oricine raționează astfel – și regret să constat că imensa majoritate a celor ce se ocupă de politică externă la noi raționează astfel – dovedește o lipsă de cunoștință a angajamentelor noastre internaționale și o lipsă de reflexie, care îi descalifică de a fi judecători în orice chestie politică.

Cum un atac al Germaniei împotriva Cehoslovaciei nu se poate concepe fără intrarea în acțiune a Ungariei și a Franței, România este deja legată să combată Germania prin angajamentele existente, toate luate nu de mine, ci de Take Ionescu¹, Ion Brătianu², Mareșalul Averescu³.

Ca ministru de Externe în Cabinetul Averescu, Take Ionescu a semnat Tratatul M[icii] Înțelegeri de la 1921, care obligă România să intre în acțiune ori de câte ori e vorba de un atac al Ungariei, independent de faptul că el s-ar

petrece conjunct cu Germania (cazul Cehoslovaciei) sau cu Italia (cazul Iugoslaviei).

Ca ministru de Externe în Cabinetul Ion I.C. Brătianu, I.Gh. Duca⁴ a încheiat alianța noastră cu Franța, care repetă aceleași obligațiuni față de Franța. Mitiliniu⁵, în Cabinetul Mareșalului Averescu, a semnat tratatul încheiat de Duca.

Practica politicii față de Mica Înțelegere și Franța a fost o moștenire, când în oct[ombrie] 1932 am luat direcțiunea M[inisterului] Af[acerilor] Străine. Față de ea sunt un succesor, nu un creator.

Creator am fost când în februarie 1933 am cerut ca, prin Noul Pact de Organizare, să dispară caracterul leonin⁶ al M[icii] Înțelegeri din 1921 și să joace și față de URSS solidaritatea Cehoslovaciei și a Iugoslaviei cum juca a noastră față de Italia și Germania.

Creator am fost când, pe urma străduințelor mele, s-a semnat, la 9 februarie 1934, Pactul Balcanic și am dat pe mâna Turciei apărarea securității României și a Iugoslaviei cu privire la Bulgaria, asigurându-ne astfel o pretinsă libertate de mișcări în Europa Centrală.

Creator am fost când, după 17 ani de ostilitate, am substituit, cu luptă contra exagerațiilor, raporturilor periculoase cu URSS, raporturile prietenești de azi, atât de prietenești încât unii văd în ele o primejdie națională.

Sunt deci la largul meu să vorbesc de obligațiunile Rom[âniei] față de Cehosl[ovacia] față de un atac german, căci nu sunt întru nimic opera mea.

Ele fac într-atâta parte din politica tradițională a țării, încât Suveranul, în mod instinctiv, la 16 octombrie 1935, răspunzând discursului ministrului Cehoslovaciei, a spus că dacă alianța cu Ceh[oslovacia] și-a dat roadele în timp de pace, ea se va adeveri cu atât mai eficace în timpurile grele ce pot veni.

Nimic mai natural, când ne reamintim că cu prilejul vizitei Regelui Alexandru la Sinaia, în ianuarie 1933, Regele Carol a dat asigurări că dacă Italia va ataca Iugoslavia nu e *casus foederis*⁷, dar dacă Italia va ataca cu Ungaria, România va face război Ungariei (deci și Italiei).

Iar cu prilejul vizitei Prințului Paul⁸ la Sinaia, Regele Carol, cu o sinceritate absolută, îi spunea, la 13 iulie 1935, că dacă Germania și Ungaria atacă Cehoslovacia, România intră în război, cu orice risc, alături de Cehoslovacia.

Deci, în cazul unui atac al Germaniei contra Cehoslovaciei, mult temutul război cu Germania nu e consecință a unei eventuale alianțe cu Rusia, ci comandamentul unei obligații existente.

Alianța cu Rusia ar putea deci aduce un spor de securitate României în situațiunea creată de angajamentele ei preexistente, în niciun caz un spor de obligație.

S-ar putea crede însă: alianța cu URSS implică și dreptul de trecere al trupelor rusești pe teritoriul românesc.

Eroare. Chiar fără un tratat de alianță, URSS are dreptul a trece trupele sale prin România, în virtutea Pactului Soc[ietății] Naț[iunilor].

Articolul 16, par[agraful] 3 din Pact dispune:

„Membrii Soc[ietății] Naț[iunilor] vor lua dispozițiunile necesare pentru a ușura trecerea pe teritoriul lor a forțelor oricărui Membru al Soc[ietății] Naț[iunilor], care participă la o acțiune comună, pentru a face să se respecte angajamentele Soc[ietății]“

Dacă s-a găsit o unanimitate la Soc[ietatea] Naț[iunilor] pentru a declara o țară indiferentă ca Etiopia, victima unei agresiuni din partea unei țări care se bucură de toate simpatiile ca Italia, nicio îndoială că o țară care se bucură la Geneva de toate simpatiile ca Cehoslovacia va întruni și mai lesne unanimitatea împotriva unei țări cu mai puține simpatii, ca Germania, azi nici membră⁹ a Soc[ietății] Naț[iunilor], dar pândită de toți ca agresoarea de mâine.

Art. 16 nu mai e azi de domeniul teoriei. Când URSS ne-ar reclama dreptul de trecere și l-am refuza, am risca să vedem art. 16 din Pact jucând împotriva noastră. Am refuzat să aplicăm art. 16: suntem în ruptură de Pact și coalizăm împotriva noastră statele decise să aplice sancțiunile. Să nu uităm că tratatul ceho-sovietic, în virtutea căruia ni s-ar cere trecerea, e unul din acele acorduri regionale de securitate permise de art. 21 din Pact, pentru că sunt o regulamentare contractuală și anticipată a sancțiunilor prevăzute de art. 16.

În rezumat, situația se prezintă astfel:

a) *fără o alianță cu URSS* avem și războiul cu Germania și trecerea trupelor rusești pe teritoriul nostru;

b) *cu o alianță cu URSS* avem cel puțin, ca o compensare a acestor rele certe, un supliment de securitate.

II

S-ar putea naște însă gândul – și mulți o spun pe față: alianța cu Cehoslovacia este cauza relelor. Să n-o executăm, spun unii. Să găsim mijlocul de a rămâne neutri față de ea, exprimă alții aceeași idee.

Acei ce nutresc asemenea idei joacă la loterie soarta țării.

Un război germano-ceh atrage imediată intervențiune a Franței, condițiune *sine qua non* a intervențiunii sovietice.

Dacă Franța n-ar interveni, nu intervin nici Sovietele și chestia care ne interesează nu se pune.

Dar, odată Franța și Sovietele intrate în război, neexecutarea obligațiilor României înseamnă pentru aceste 2 Mari Puteri trecerea noastră în câmpul german.

Dacă Franța ar aștepta Conferința Păcii pentru a trage consecințele unei atari atitudini, situația geografică nu permite Sovietelor așteptarea.

De teamă ca Germania să nu ne ocupe și să ducă războiul pe Nistru, Sovietele ne vor ocupa ele ca să ducă războiul pe Tisa.

De data aceasta, nu mai este vorba de trecerea trupelor într-un spirit internațional și amical, ci de măsuri de conservare, pe urma cărora putem avea certitudinea că paguba cea mai mică va fi pierderea definitivă a Basarabiei, dacă Franța și Sovietele ies învingătoare, sau pierderea unei mari părți din Transilvania, dacă Germania câștigă războiul, sau pierderi în ambele direcțiuni, foarte posibil, căci România n-a fost cu nimeni. Ea a păstrat o neutralitate, având pecetea unui păcat: repudierea unui angajament luat.

România, peste lipsa ei de forțe materiale, a suprapus oribila povară a unei lipse de forță morală.

Acei care ne-au reproșat excesul de noroc avut la Conferința Păcii din 1920, vor avea prilejul să facă corecturile necesare, sub nivelul dreptății desigur, căci acolo unde nu e simpatie nu poate fi dreptate adevărată.

Dacă executarea obligațiilor față de Ceh[oslovacia] ne impune inconvenientele unei alianțe cu URSS, fără să ne dea în schimb avantajele, neexecutarea obligațiilor față de Ceh[oslovacia] echivalează cu un război declarat lui URSS. Peste aceasta se adaugă ruperea relațiilor actuale cu Franța, M[ica] Înt[elegere] și Înt[elegerea] Balcanică.

III

Dacă acesta este bilanțul unei atitudini negative față de URSS, să examinăm în schimb avantajele pentru România a[le] unei atitudini pozitive.

Ce ne-ar aduce un tratat de alianță cu URSS:

a) Întâi, statornicirea unor raporturi de prietenie în timp de pace, indispensabile Rom[âniei] când e vorba de un popor de 170 milioane [de oameni] și în plus de un vecin.

Adevăratul agresor, împotriva căruia un asemenea tratat ar fi încheiat, ar fi Sovietele înseși. Nimic nu ne poate garanta mai bine Basarabia decât obligația Sov[ietelor] de a ne apăra toate hotarele.

b) Al doilea, puțința de înarmare. Fără un tratat de alianță, orice material de război adus în România poate fi considerat ca suspect de

Moscova. Cu un tratat de alianță, am putea, ca și Turcia, să cumpărăm material de război chiar în Germania.

c) Dacă un război ar izbucni mai repede decât ne-am aștepta și am fi cu adevărat în imposibilitate de a ne bate, mult mai lesne am putea obține dreptul de a rămâne neutri, fiind aliați, căci nu suntem suspectați. Am avut o experiență personală cu Grecia, care, numai după ce a devenit aliata Iugoslaviei prin Pactul Balcanic, a putut să facă să triumfe punctul ei de vedere, drept că cu Italia nu se poate bate, și că e în interesul Înț[elegerii] Bal[canice] a rămâne în această ipoteză neutră, apărând Salonicul în interesul nostru al tuturor.

d) Ca aliat, obții mult mai ușor garanțiile de retragere a trupelor, fixând puncte speciale de trecere, asigurări internaționale cu privire la Basarabia etc. (tratatul din 1920 are 3 membri permanenți în Consiliu ca semnatori).

e) Cum scopul nostru trebuie să fie evitarea războiului și în orice caz evitarea pe teritoriul românesc, cum noi facem politică de realități și nu neglijăm nici realitatea germană, cum nu neglijăm nici realitatea rusă, eforturile noastre trebuie să tindă la aplanarea tensiunii ceho-germane. Mai prețuită va fi de Germania o Românie care nu e la cheremul Rusiei, ca una care prinsă între 2 focuri n-a știut să evite pe niciunul.

f) Un tratat de alianță cu Rusia nu e decât transpunerea într-un instrument bilateral a obligațiilor din Pact, de fapt, el nu aduce sarcini noi, ci beneficii noi, rezultând din caracterul de instrument de dat unor obligațiuni de ordin general.

IV

Există o incompatibilitate între tratatul nostru de alianță cu Polonia¹⁰ și unul cu URSS?

Tot atâta cât există între Pactul Soc[ietății] Naț[iunilor] și alianța cu Polonia sau tratatul franco-rus și cel franco-polonez. Noi vom apăra Polonia contra Sovietelor.

Tratatul cu Polonia prevede alianțele care au de scop a apăra tratatele semnate în comun de România și Polonia. Cum aceste alianțe nu se pot face decât cu vecinii, Sovietele nu sunt exceptate.

Cât despre dreptul de trecere, Polonia este datoare conf[orm] art. 16 să-l asigure pe teritoriul ei. Îi lăsăm opțiunea.

Într-un caz, dreptul de trecere al art. 16 ar stânjeni Polonia: când ar fi agresoare.

Dar noi suntem aliații unei Polonii atacate, nu agresoare. Și în aceste limite, ne vom împlini cu sfințenie obligațiunile.

V

Cât despre neștiutori, pretențioși și urlători, care n-au reflectat la nimic din cele ce preced, și totuși își iau ca meserie să facă fericirea României, ei îmi sugerează două reflexii:

a) Dacă ar vedea așa clar interesul românesc, pentru ce Sovietele văd mai mult ca ei decât ca mine, nearătând nicio predilecție pentru un tratat de asistență mutuală. Din moment ce au deja ce le-ar da un asemenea tratat, pentru ce ar plăti ce au cu sarcini suplimentare?

b) Aceasta pentru cei de bună credință. Pentru ceilalți, ei nu vor un tratat cu Sovietele pentru că aceasta ar întări situația Regelui. Dinastia Neîncoronată voiește ca Dinastia cu Coroană să aibă mereu o rană sângărândă: pericolul de stânga.

În conștiința mea, sunt înainte de toate pentru un tratat cu URSS pentru că sunt adânc monarhist.

NOTE

¹ Dumitru (Take) Ionescu (1858–1922). Om politic și de stat român. Lider al Partidului Conservator Democrat, al Partidului Conservator Naționalist, al Partidului Conservator Democrat Unionist. De mai multe ori ministru și prim-ministru (1921–1922). Adept al intrării României în război alături de Antantă. Ca ministru de Externe (13 iunie 1920–17 decembrie 1921) a fost unul dintre inițiatorii și creatorii Micii Înțelegeri.

² Ion (Ionel) I.C. Brătianu (1864–1927). Om politic și de stat român. Președinte al Partidului Național Liberal (1904–1927). De mai multe ori ministru și prim-ministru (1908–1910; 1914–1918; 1919; 1922–1926; 1927). Șeful delegației române la Conferința de Pace de la Versailles.

³ Alexandru Averescu (1859–1938). Militar, om politic și de stat român. A fost în mai multe rânduri ministru și prim-ministru (1918; 1920–1921; 1926–1927).

⁴ Ion Gh. Duca (1879–1933). Om politic și de stat român. Președinte al Partidului Național Liberal (1930–1933). De mai multe ori ministru și prim-ministru (1933). Ministru de Externe (19 iunie 1922–27 martie 1926).

⁵ Ion M. Mitișanu (1868–1946). Jurist, om politic și de stat român. Licențiat în drept (1888). Doctorat în drept la Paris. Avocat în Baroul de Ilfov. Magistrat. Procuror la Tribunalul Ilfov. Membru al Partidului Conservator. Membru al Partidului Poporului (1925). Deputat de Ilfov în trei legislaturi. Senator de Neamț și Caliacra. Prefect al Poliției Capitalei (1910–1913). Secretar general al Ministerului de Interne (1918). Ministru de Justiție (4 iunie–24 octombrie 1918); al Afacerilor Străine (30 martie 1926–4 iunie 1927). A participat la cea de-a XLII-a sesiune a Consiliului Societății Națiunilor (12–26 septembrie 1928). Membru al Consiliului superior național al Frontului Renașterii Naționale și senator.

⁶ Contract leonin – contract prin care una dintre părți își rezervă beneficiul cel mai mare sau contract prin care una dintre părți este scutită de a participa la pierdere.

⁷ Casus foederis – expresie latină cu sensul „situația prevăzută în tratatul de alianță”; desemnează clauza, cuprinsă într-un tratat de alianță, ce prevede în anumite condiții obligația statelor membre de a acționa în comun.

⁸ După asasinarea Regelui Alexandru I, având în vedere minoratul lui Petru al II-lea, Prințul Paul îndeplinește calitatea de regent.

⁹ La 14 octombrie 1933, Germania s-a retras din Liga Națiunilor și a părăsit Conferința internațională pentru dezarmare de la Geneva.

¹⁰ Tratatul de garanție între România și Polonia s-a semnat la 26 martie 1926, la București.